

Tien jaar van ons leven

Over rol en impact van televisie

Geert Selleslach

Redactielid en SEVI-stafmedewerker

De onvermijdelijke factor

95% van de Belgen heeft minstens één televisietoestel in huis. Bijna even veel heeft kabel-aansluiting. Gemiddeld kijken we drie uur televisie per dag; en dat breidt nog steeds uit. Aan dit tempo zitten we over een levensloop van 75 jaar gemiddeld ongeveer 10 jaar voor het kleine scherm. Televisie neemt duidelijk een prominente en vanzelfsprekende, centrale plaats in in onze dagelijkse bezigheden. De aantrekkingskracht van het toestel geeft ons allen als het ware levenslang. En slechts weinigen krijgen strafvermindering.

Het zachte langzame effect

Reeds veertig jaar proberen onderzoekers het effect van televisie op de kijker te meten. Zonder resultaat. Ofwel is televisie de boeman en oorzaak van alle kwaad in de wereld ofwel is hij een ideale uitlaatklep. Het is zwart of het is wit. Vooral bij zeer spectaculaire en dramatische gebeurtenissen worden de beeldmedia ongenueanceerd als duivel opgevoerd. De kleine James Bulger werd door twee tieners vermoord omdat de daders kort daarvoor de geweldfilm *Childs Play III* hadden bekeken. De sociale achtergrond van gebroken, gewelddadige gezinnen met werkloze ouders, spijbelende kinderen en erbarmelijke huisvesting werd onbelangrijker geacht. Dergelijke (gelukkig uitzonderlijke) excessen vestigen kortstondig sterk de aandacht op de negatieve invloed van televisie, video en film.

Een belangrijker vraag is wat de langetermijngevolgen zijn van onze *dagelijkse* portie televisie? Welk beeld op de wereld krijgen wij? Worden we door dit alom aanwezige medium met zijn allen zachtjes in slaap gewiegd of zet de te-

levisie juist aan tot denken en ageren? Is de televisie voor een aantal mensen niet gewoon een elektronische vriend waarmee ze hun dag goed doorkomen?

Een globale discussie over de rol en impact van televisie en de afbakening van verantwoordelijkheden is nodig. Zeker nu het televisie-aanbod groter is dan ooit, we hieraan meer tijd dan ooit spenderen, en de idee over televisie verschoven is van opvoedkundig instrument naar amusement. Onze normen over televisie zijn de laatste jaren, vooral onder invloed van de commerciële omroepen, snel verschoven. Slappe humorprogramma's, dating-shows, bekentenis-TV, reality-shows, spectaculaire human-interest programma's, praatprogramma's 'Amerikaanse' stijl, waren tien jaar geleden niet te zien op de Vlaamse omroepen. De voorraad rariteiten waarop zulke programma's teren, raakt blijkbaar niet uitgeput. Ook de inhoud en presentatie van de informatieprogramma's wordt sneller, korter, emotioneler en sensationeler. Zo konden we onlangs op het nieuws van de openbare omroep genieten van het wereldrecord hamburgereten en de viering van een Vlaamse geitenvereniging; de scheiding van bokken en geiten speels becommentarieerd door Wetstraatjournalist Siegfried Bracke, het is eens wat anders. Pessimisten vinden dit voldoende om het medium televisie af te schrijven. Optimisten zoals de Amerikaanse cultuurwetenschapper Douglas Rushkoff gaan frontaal in tegen deze pessimistische kijk op televisie en de effecten ervan op jongeren. Volgens hem is chaos voor de moderne 'screenagers' namelijk een natuurlijke omgeving en zijn ze juist uitstekend gewapend om uit de brokstukken die de media hen bieden een passend

geheel te smeden.

Ook hier is het niet zwart of wit, maar ligt de waarheid in het midden. Een willekeurige week televisiekijken overtuigt mij dat het overgrote deel van de programma's onschuldig amusement brengt. Over de kwaliteit van de programma's kan gediscussieerd worden - al is dit veelal een discussie over smaken en kleuren - en de hierboven geschetste evoluties zijn inderdaad een feit. Maar televisie is ook een prachtige uitvinding, een veelzijdig medium, waarvan je veel kan leren en waarmee je jezelf erg goed kan amuseren. Voor sommigen is het zelfs een ideaal slaapmiddel.

Duidelijk is dat televisie onze cultuur mee bepaalt. Meer zelfs: door de keuze voor een welbepaalde omroep behoort je tot een volk of tot een meer intellectuele cultuur. Duidelijk is ook dat de selectie en de programmatie van de televisie mee de onderwerpen van de dag bepalen. Door de eigenheid van het medium worden sommige zaken uitvergroot en wordt hun een belang toegekend dat ze eigenlijk niet hebben; worden andere onderwerpen niet behandeld "omdat ze niet passen in de format televisie". De specifieke werkwijze van televisie en het belang dat televisie in ons dagelijks tijdsgebruik heeft gekregen, bepalen mee het beeld dat mensen op de wereld hebben. Zo schatten veel kijkers de wereld gewelddadiger in dan hij eigenlijk is. Ze zijn angstiger omdat ze op het televisiescherm veel (fictieve) geweldscènes te verwerken krijgen. Ze overschatten bijvoorbeeld het belang van het advocatenberoep of detectives in de maatschappij omdat er zoveel personages met van die beroeps categorieën rondlopen in televisieseries.

Wet, werkelijkheid en verantwoordelijkheid

De huidige liberalisering van het omroep-landschap, waardoor het aantal omroepen bijna 'onbeperkt' wordt, brengt onzekerheid mee op vlak van de leefbaarheid van de omroepen, op vlak van de kwaliteit van programma's, op vlak van het verwerkingsvermogen van de doorsnee kijker. Het brengt onzekerheid mee op het niveau van de politieke wereld, die zijn controle op de media voelt ontsnappen. Programmama-

kers, overheid en kijkers hebben elk hun verantwoordelijkheid. Zo hebben programmamakers en omroepbonzen een verantwoordelijkheid die verder gaat dan hoge kijkcijfers en winsten genereren. Momenteel is het niet duidelijk hoe de Vlaamse televisiemakers in de toekomst met hun inhoudelijke, morele verantwoordelijkheid zullen omgaan. Daarom willen de verschillende overheden alvast tussenkomen op vlak van de bescherming van minderjarigen: er bestaan bijvoorbeeld leeftijdsriteria voor films, en de terugkeer van het witte vierkantje of de invoering van een anti-geweldchip is bijna een feit. Of het aangewezen is dat de overheid in de toekomst verder gaat, is nog maar de vraag, want je zit direct bij zeer moeilijke ethische afwegingen en censuur.

De overheid heeft de verantwoordelijkheid om via wetgeving de mediawereld correct te regelen. De laatste jaren lukt dat niet meer. Het beleid is te fragmentair, blinkt niet altijd uit in duidelijkheid, is niet aangepast en komt in veel gevallen gewoon te laat. En het toezicht op de wetgeving is ronduit een lachertje. Het lijkt soms alsof de overheid van op de zijlijn toekijkt en de illegale situaties achteraf enkel kan legaliseren. De onvermijdelijke bevoegdheidsdiscussie en de aanpassing van de wetgeving aan het Europees recht vereenvoudigen het mediabeleid zeker niet.

Het mediabeleid is steeds een ad hoc- en kortetermijnbeleid geweest, meer bepaald door strategische posities van belanghebbenden op het terrein en politiek-ideologische egelstellingen dan door coherentie, logica en langetermijndenken. Zo is VTM een kind van de toenmalige (ideologische) tijdsgeslacht.

Het Vlaams mediabeleid blinkt uit in technisch-juridische regels die geprangd zitten tussen wet en werkelijkheid. Sinds de commercialisering van de sector speelt de overheid de rol van een soort derde rangs scheidsrechter in een spel met steeds wisselende spelers en belangen. Onder invloed van de technologische evolutie worden de spelregels bovendien voortdurend gewijzigd. Het mediabeleid lijdt de laatste jaren aan overdreven gelatenheid; de overheid voelt de werkelijkheid door de vingers glippen. De minis-

ter is de regent die beheert, niet filosofeert. Zo wordt met het nieuwe mediadecreet de 'bottom line' bereikt, zeker in het geval van de reclame-regels, die nog soepeler worden gemaakt. Dat is een verkeerde keuze. In de nieuwe mediawetgeving wordt nu ook een poging gedaan om de achilleshiel van het mediabeleid, nl. de controle en sanctiëring, te versterken, maar ook dat onderdeel sterft in zijn bescheidenheid. Het mediabeleid kent een beperkte bewegingsruimte, maar binnen die grenzen mag het gerust wat ambitieuzer uitpakken.

Het beleid is bovendien te weinig gebaseerd op exacte gegevens. De dagelijkse stortvloed aan mediacijfers dienen vooral de economische belangen van omroepen, mediasterren en reclamemakers. Kijk-, luister- en leescijfers die bovendien voortdurend betwist worden door de betrokken partijen, want hier gaat het over de harde strijd voor het grootste marktaandeel en het persoonlijke succes. De veel besproken verfijning van de zogenaamde CIM-cijfers eind vorig jaar maakt die cijfers betrouwbaarder, maar daarom nog niet politiek relevant. Permanent wetenschappelijk onderzoek dat dieper graaft, tendensen aanduidt, een globaal overzicht levert,

wordt veel te weinig gestimuleerd.

Ten slotte ligt er verantwoordelijkheid bij de kijkers zelf. Ze beslissen per slot van rekening zélf naar wat ze kijken en beschikken over die handige aan-en-uit-knop. Ouders beslissen naar wat hun kinderen kijken. In het beste geval selecteren ze samen, kijken ze samen en kunnen ze de 'ergste' beelden uit bijvoorbeeld het journaal duiden. Gezien de opdringerige aanwezigheid van de televisie in onze moderne samenleving is het noodzakelijk dat kinderen en jongeren thuis en op school leren omgaan met het medium. We leren omgaan met taal, met cijfers, met culturele gewoonten om ons te wapenen voor het leven. Waarom leren we zo weinig om te gaan met de beeldmedia? We moeten leren bewust omspringen met media-ontspanning. We kijken te dikwijls televisie uit verveling en gewoonte en krijgen daardoor nogal wat onzin over ons heen. We moeten ons ervan bewust zijn dat televisie, samen met persoonlijkheid, gezinsmilieu, vriendenkring, mee ons beeld op de wereld bepaalt. Belangrijk daarbij is dat kinderen van kleinsafaan onderscheid leren maken tussen de wereld op het scherm en de werkelijke wereld.